

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล. ปริยทรรศึกษา.
พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

————. ศกุนตลา - มัทนพาธา - ประมวลสุภาษิต. พระนคร : สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

ภรตมุณี. นาฏยศาสตร์. แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร. พระนคร :
กรมศิลปากร, ๒๕๑๑.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พุทธประวัติ. เล่ม ๑.
พิมพ์ครั้งที่ ๔๑. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

วิสุทธ์ บุษยกุล. วิสุทธ์นิพนธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, ๒๕๒๐.

ศักดิ์ศรี แยมน์คดา. ศักดิ์ศรีนิพนธ์. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุนทร-
การพิมพ์, ๒๕๑๗.

บทความ

ศักดิ์ศรี แยมน์คดา. "นาฏราช - นานักดุ". สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
๑๘ (๒๕๒๑) : หน้า ๕๕๖๖.

ภาษาอังกฤษ

Books

- Apte, Vaman Shivram. The Practical Sanskrit English Dictionary, 3d ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1965.
- Banerji, Sures. A Companion to Sanskrit Literature. 1st. ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1971.
- Bharata Muni. Nāṭyaśāstra. 2 Vols. Edited by Manomohan Ghosh. Calcutta : The Asiatic Society, 1967.
- Bhaṭṭa-Nārāyaṇa. Veṇīsamhāranāṭakam. Translated by Sourindro Mohan Tagore, Calcutta : G Bose & Co. Stanhope Press, 1880.
- Bhavabhūti. Mahāvīracarita. 3d ed. Edited by T.R. Ratnam Aiyar Bombay : Tukaram Javaji, 1910.
- . Mālatīmādhava. Edited by M.R. Kāle. Delhi : Banarsidass, 1967.
- . Uttara-charitam. Edited by Sardaranjan Ray. Calcutta : np. 1924.
- Dhanamjaya. The Daśarūpa. A Treatise on Hindu Dramaturgy. Translated by George C.O. Haas. Delhi : Motilal Banarsidass, 1962.
- Dowson, John. A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History, and Literature, 5th ed. (London : Kegan Paul, Trench, Trübner, 1913).

- Dutt, Manmatha Nath, tr. The Ramayana. Culcutta : Girish Chandra Chackravarti, 1892.
- Dwivedi, R.C. The Poetic Light : Kavyaparakasa of Mammata, Delhi : Motilal Banarsidass, 1970.
- Gowami, C.L. and his associates, tr. The Bhagavadgītā or The Song Divine. Gorakhpur : Gita Press, 1966.
- Gupta Chandra Bhan. The Indian Theatre. Delhi : Banarsidass Hindu College University, 1954.
- Hanumat. Mahānāṭaka. Translated by Maharaji Kali-Krishna Bahadur. Calcutta : Columbia Press, 1840.
- Harsha Deva Sri. Nāgānanda Edited by Govind Bhirav Brahme and Shivaram Mahadev Paranjape. Poona : Shiralkar & Co., 1893.
- . Priyadarsikā. Translated by G.K. Nariman. New York : Columbia University, 1923.
- . Ratnāvali. Edited by M.R. Kāle. Bombay : Booksellers Publishing Co., 1962.
- Jayadeva. Prasannarāghavam. Edited by Kāsinātha Pāndu Raṅga Parab. Bambay : Nilnayasāgara Press, 1814.
- Kale, Moreshwar Ramchandra. The Higher Sanskrit Grammar. Delhi : Shri Jainendra, 1972.

- Kalidasa. Abhijñānaśākuntalam. Edited by C.R. Devadhar.
and N.G. Suru. Delhi : Motilal Banarsidass, 1972.
- . Mālavikāgnimitram. Edited by C.R. Devadhar and
N.G. Suru. 3d ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1977.
- . The Kumārasambhava. 6th ed. Edited by M.R. Kāle.
Delhi : Motilal Banarsidass, 1967.
- . Vikramorvaśīyam. Edited by C.R. Devadher. 3d ed.
Delhi : Motilal Banarsidass, 1977.
- Kane, P.V. History of Sanskrit Poetics. 4th ed. Delhi :
Motilal Banarsidass, 1971.
- . tr. The Sāhityadarpana of Visvanātha. 6th ed.
Delhi : Motilal Banarsidass, 1974.
- Keith, A. Berriedale. The Sanskrit Drama in Its Origin,
Development Theory & Practice. London : Oxford
University Press, 1924.
- Ksemīśvara. Candakāusikānāṭakam. Kalikāṭā : Ramayana-yantre
mudritamham, 1884.
- Macdonell Arthur A. A Sanskrit Gramm. Delhi : Motilal
Banarsidass, 1974.
- . A History of Sanskrit Literature. 3d ed.
New Delhi : Munshiram Manoharla, 1972.

- Mitra, Pramadadasa and Ballantyne, J.R. Mirror of Composition: A Treatise on Aesthetical Criticism, being an English Translation of Sāhityadarpaṇa of Viśvanāth Kavirāja. Calcutta : Baptist Mission Press, 1875.
- Monier-Williams, M. A Sanskrit-English Dictionary. 5th ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1976.
- Rājasekhara. Viddhasālabhaṅgikā. Edited by Keshavaraoji-Godbote. Poona : Arya-Bhushana Press, 1886.
- Ramacandra and Gunacandra. Nāṭyadarpaṇa. Vol. 1. Baroda : Oriental Institute, 1929.
- Śāradatanaya. Bhāvaprakāśanaṃ. Edited by B. Bhattacharyya. Baroda : Oriental Institute, 1930.
- Schuyler, Montgomery. A Bibliography of Sanskrit Drama. New York. The Columbia University, 1906.
- Shastri J.L. Ancient Indian Tradition and Mythology; Siva Purāna. Vol. II. Delhi : Motilal Banarsidass, 1974.
- Shastri, Surendra Nath. The Laws and Practice of Sanskrit Drama. Chawkhamba Sanskrit Studies Vol. XIV. Varanasi: Vidya Vilas Press, 1961.
- Śūdraka. The Mṛichchhakatika. Edited by M.R. Kale. Bombay : Bookseller Publishing Co., 1962.

Visākha-Datta. Mudrā-Rākshasa. Edited by M.R. Kale. Bombay :
The Saradakrīdan Press, 1900.

Visvanāthakavirāja. Sāhityadarpaṇa. Edited by Srimajjāvananda
Vidyāsāgara-Bhattācarya. Calcutta : Vacaspatya, 1934.

Wilson, Horace Hayman, tr. The Vishnu Purāna. London :
Trübner Co., 1865.

—————. Selected Specimens of the Theatre of the Hindus.
3d ed. London : Ballantyne & Company, 1871.

Winternitz, M. A History of Indian Literature. Translated
by Subhadra Jha. 2d ed. Delhi : Motilal Banarsidass,
1977.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนันทน์ในบทละครภาคภาษาสันสกฤต ๑๖ เรื่อง

1. Mrichchhakatika

paryāṅkagrān̄thi bandhadvigūṇitabhujagāślesasamvītajānor
antah prānāvarodhevyuperatasakalajñānaruddhendriyasya /
ātmanyātmanam eva vyapagatakaranaṁ pasyatas tattvadr̄ṣṭayā
śambhor vah pātu sūnyekṣanaghatitalayabrahmalagnaḥ samādhiḥ//1.1//
apica
pātu vo nīlakan̄thasya kan̄thah śyāmāmbudopameḥ /
gāurībhujaletā yatra vidyullekheva rājate //1.2//

2. Vikramorvaśīya

vedāntesu yam āhur eka puruṣam vyāpyasthitam rodasī
yasminnīśvare ityananyaviśahaḥ śabdo yathārthākṣarah /
antaryas ca mumukṣubhir niyanitaprānādibhir mṛgyate
sa sthānuḥ sthirabhaktiyogasulabho niḥ śreyasāyāstu vah//1.1//

3. Abhijñānaśākuntala

yā sr̄ṣṭiḥ sr̄ṣṭur ādyā vahati vidhihutaṁ ya havir yā ca hotrī
ye dve kālam vidhattah sruti viśayagunā yā sthitā vyāpya visvam/
yam āhuḥ sarvabhyaprakṛtir iti yayā prāninaḥ prānaventah
pratyekṣābhiḥ prepannas tanubhir avatu vastābhir aṣṭābhir īśah//1.1//

4. Mālavikāgnimitra

ekāisvārye sthito'pi pranatabahuphale yah sveyam kṛttivāsāḥ
 kāntāsammīśradeho py avisayamanasāḥ yah purastādyatīnām /
 astābhir yasya kṛtsnam jagad api tanubhir bibhrato nābhimānaḥ
 sanmārgālokanāya vyapanayatu sa vastāmasīm vṛttim īśaḥ //1.1//

5. Ratnāvali

pādāgrasthitayā muhuḥ stanabharenānītayā namratām
 śambhoḥ sasprhalocanatrāyapatham yāntyā tadā rādhanē /
 hrīmatyā śirasīhiteḥ sapulakasvedodgamotkampayā
 viśliṣyan kusumāñjalir girijayā ksīpto'ntare pātu vah //1.1//

apica

āutsukyena kṛtatvarā saṅbhuvā vyāvartamānā hriyā
 tāis tāiv bandhuvadhūjanasya vacanāir nītābhimukhyam punaḥ /
 drṣtvāgre varam āttasādḥvasarasā gāurī nave sangame
 samrohatpulkā harena hasatā śliṣṭā śivāyāstu vah //1.2//

apica

samprāptam makaradhvajena mathanam tvatto mad arthe purā
 tad yuktam (kimyuktam) bahumārgagām mama puro nirlajja vodum
 (vodus) tava /

tām evānunayasvabhēvekūṭilām he kṛṣṇakanṭha graham
 muñcetyāha musā yam adritanayā lakṣmīś ca pāyāt sa vah //

apicā

krodheddhāir dr̥ṣṭi pātāis tribhir upasamitā vahnayo'mī trayo'pi
trāsār tā r̥tvijo'dhas' capaleganshr̥tosnīsapattāḥ patanti /
daksah stāutyasya patnī vilepati karuṇam vidrutam cāpi devāih
śamsan nityāttahāso makhamathanaividāu pātu devyēi śivo vah //1.3//

apica

jitem udupatinā namaḥ surebhyo dvijavr̥ṣabhā nirupadravā bhavatu
bhavatu ca p̥rthivī samr̥ddhasasyā pratapatu candravapur -

narendracandraḥ //1.4//

6. Priyadarśikā

dhūmavyā kuladr̥ṣṭir indukiraṇāir āhlāditāksī punaḥ
paśyantī varam utsukā natamukhī bhūyo hriyā brahmanah /
serṣyā pādanakhendudarpanagate gaṅgām dādhanē hare
sparsād utpulkā karagrahavidāu gaurī śivāyā'stu vah //1.1//

apica

kāilāsādrāv udaste paricalati ganesūllasatkāutukesu
krodam mātuh kumāre viśati Viśamuci preksamāne sarosam /
pādāvastambhasīdad vapusi daśamukhe yāti pātālamūlam
kruddho'pyāślistamūrtir bhayaghanam umayā pātu tustah śivonaḥ //1.2//

7. Nāgānanda

dhyānavyājam upetya cintayasi kām unmiḥya cakṣuḥ kṣaṇam
 paśyānaṅga śārāturam janam imam trātāpi no rakṣasi /
 mithyākaruniko'si nirghṛṇataras tvattah sa ko'nyah pumān
 sersyaṃ mārabadhūbhir ityebhihito vuddho jinaḥ pātu vah //1.1//
 apica

kāmenākṛṣya cāpam hatapaṭupataḥhāvalgibhir māravīrāih
 brūbhaṅgotkampajrnbhāsmitalitadrśā divyanārījanena /
 siddhāih prahvottamāṅgāih pulakitavapusā vismayād vāsavena
 dhyāyan bodhāir avāpto na calita iti vah pātu drṣṭo munīndrah//1.2//

8. Uttaracarita

idam gurubhyaḥ purvebhyo namovākam praśāsmāhe /
 vindema devatām vācam amṛtām ātmanah kalām //1.1 //

9. Mahāvīracaritta

atha svasthāya devāya nityāya hatapāpmane /
 tyakte kramavibhāgāya cāitanyajyotiṣe namaḥ // 1.1 //

10. Mālatīmādhava

sānandaṃ nandihastāhatamurajaravāhūtakāumārabārhe
 trāsād nāsāgrarandhram viśati phanipatāu bhogasamkocabhāji /
 gaṇḍodḍīnālīmālāmukharitakakubhas tādave śūlapāner
 vāināyakyas ciraṃ vo vadanavidhutayah pāntu cītkāravat yaḥ//1.1//

apica

cūdāpīdakapālasaṃkulagalan mandākinīvārayo
 vidyutprāyalalāṭalocanapuṭajyotir vimīśratviśaḥ /
 pantu tvāṃ akāṭhoraketakaśikhā saṃdigdhamugdhendavo
 bhūteśasya bhujāṅgavallivalayasraṇnaddhajūtā jaṭāḥ //1.2//

11. Mudrārākṣasa

dhanyā keyaṃ sthitā te śīrasi śāsikalā kim nu nāmāitad asyā
 nāmāivāsyās tad etat paricitam api te vismṛtam kasya hetoḥ /
 nārīm prcchāmi nenduṃ kathayatu vijayā na pramāṇaṃ yadīndur
 devyā nihnotum icchor iti surasaritaṃ sāṭhyam avyād vibhor vaḥ//1.1//

apica

pādasyāvīr bhavantīm avanatim avane rakṣataḥ svāir apātāiḥ
 saṃkocēnāiva doṣṇāṃ muhur abhinayataḥ sarvalokātiganām /
 drṣṭim lakṣyeṣu nograjvalanakanamucam badhrato dāhabhīter
 ity ādhārānurodhāt tripuravijayinah pātu vo duḥkhanṛttam//1.2//

12. Venīsamhāra

niṣiddhāir apy ebhir lulitamakarando madhukarāih
 karāir indor antas' churite iva sambhinnamukulah /
 vidhattām siddhim no nayanasuohagāmasya sadesah
 prakīrṇaḥ puṣpānām hari ceraṇayor añjalir ayam // 1.1 //
 kālindyāḥ pulineṣu kelikupitām utsrjya rāse rasam
 gacchantīm anugacchato'śrukaluṣām kaṃsadviṣo rādhikām /
 tat pādapretimāniveśita padasyodbhūtaromodgater
 aksunno'nunayāḥ prasannadayitā dr̥st̥asya puṣnātu vah // 1.2 //

apica

dr̥st̥aḥ saprema devyē kim idam iti bhayāt sambhramādāsuriḥ
 śāntāntas tattvasārāih sakaruṇam ṛsibhir viṣṇunāsasmitena /
 ādāyāstram segarvāir upaśamitavadhūśambhramāir dāityavīrāih
 sānandam devatābhir mayapuradahane dhūrjetih pātu yuṣman//1.3//

13. Viddhasālabhañjikā

kulagurur abalānām kelidīkṣāpradāne
 p.ramasuhr̥dānāgo rohini vallabhasya /
 apikusumapṛsatkair devadevesya jetā
 jayati suratalīlānātikāsūtradhārah // 1.1 //

apica

dr̥śā dagdham manasijam jīvayanti dr̥śaiva yāh /
virūpāksasya jayinīs tāh stuve vāmalocanāh // 1.2 //

samādhāya

gonāsāya niyojitāgadarajāh sarpāya baddhāu śadhīh
kanthasya viśāya vīryamahatah pānāu manīn bibhratāu /
bhartur bhūtaganāya gotrajaratāu-nirdr̥ṣṭi mantrāksarā
rakṣatv adrisutā vivāhasamaye prītā ca bhīta ca vah // 1.3 //

14. Candakēusikā

devastrāigūnyabhedāt sr̥jati vitanute samharaty eṣa lokān
asyāiva vyāpinībhis tanubhir api jagad vyāptam aṣṭābhir eva /
vandyo nāsyeti paśyann iva caranagatah pātu puṣpāñjalir vah
sambhor nr̥tyāvatare valayaphanī phanā phūt kṛtāir viprakirṇah //1.1//

apica

arūnanayanam sabhrūbhaṅgam darasphuritādham
sutanu ! śāśinah kliṣṭām kāntim karotu tavānanam /
kṛtam anunayāih kopo'yam te manasvini / varddhatām
iti gaditayāśliṣṭo devyā śivāya sivo'stu vah // 1.2 //

apica

ānandaślathitāh samādhīṣu mukhe gāuryāvīlāsollasāh
sambhrāntāh kṣanamudgatāh kṣanamatha smerā nīje vākr̥te /
krūrāh kr̥ṣṭaśarāsane manasije dagdhe ghr̥nākūnitās -
tat kāntā rudite'srupūrataralāh sambhor dr̥śāh pāntu vah //1.3//

15. Mahānāṭaka

visveso vah sa pāyāt triguṇasacivatām yo'valambyānuvāram
visvapracīna° srstisthitivilayam ajah svechayā nir mimite /
yasyeyattām atītya prabhavati mahimā ko'pi loka-vy-atitas
tyakto yaś caksur ādyāir api nipunatamo vīksanādi kriyāsu//1.1//
vighneśo vah sa pāyāj jelanidhim akhilam puṣkarāgreṇa pītvā
yasminn uddhṛtya tos yaṃ visṛjati-sakalam drśyate vyomni devaiḥ/
kvāpy ambhaḥ kvāpi viṣṇuḥ kva ca kamalabhūḥ kvāpy anantaḥ kva
ca śrīḥ kvā-
py āuravvaḥ kvāpi śāilāḥ kva ca na maṇiganāḥ kvāpi nakrādi cakram//1.2//
jayati raghuvaṃśatilakaḥ kausalyānandavarddhano rāmaḥ
daśavadānanidhanakārī daśarathiḥ puṇḍarikākṣaḥ // 1.3 //
namāmi devaṃ surakalpavṛkṣām, dhanurdharam nīradanīlagātram /
janābhirāmam kamalānanam taṃ, yad āspadam lakṣaṇam ujḥhati śrīḥ//1.4//
rāmam lakṣmaṇa-pūrvvajam raghuvaṃsītāpatim sundaram
kākutstham keruṇāmayaṃ guṇanidhim viprapriyam dharmikam /
rājendram satya-sandham daśaratha-tanayam śyāmalam śāntamūrttim /
vande lokābhirāmam raghukulatilakam raghuvaṃ rāvanāriḥ //1.5//

๑ในหนังสืออักษรสันสกฤต เป็น visvadricīna การพิมพ์คงจะคลาด
เคลื่อนไป.

manobhirāmam nayanābhirāmam vacobhirāmam śravaṇābhirāmam
 sadābhirāmam satatābhirāmam vande sadā dāśarathīṅ ca rāmam//1.6//
 śrīrāmacandra bhuvi-vistṛtakīrtticandra
 smerāsyacandrarajanīcara padmacandra
 vy aṇandacandra raḡhuvamśasamudracandra
 sītāmanah kūmudacandra namonāmas te // 1.7 //
 kalyāṇānām nidānam kalimalamathanam jīvanam sajjanānām
 pātheyam yan mumukṣoḥ sapsdiparāpadaprāptaye prasthitasya
 viśrāmasthānam ekam kavivaravacasām pāvanam pāvanānām
 bījam dharma-drumasya prabhavatu bhavatām bhūtaye rāmanāma//1.8//
 etāu dvāu daśakanṭha-kanṭhakadalī kāntārakānticchidāu
 vāidehī-kuçakumbha-kuṅkumarajah sāndrērunāṅkāṅkitāu
 lokatrāṇavidhāna sādhu savanaprārambhayūpāu bhujāu /
 deyāstām uruvikramo raḡhupateḥ śreyāmsi bhūyāmsi vah // 1.9 //
 bālakrīditam induśekhara-dhanurbhaṅgāvadhi prabhvatā
 tāte kānena-sevanāvadhi kṛpāsugrīvasakhyāvadhi
 ājñā-vāridhi-vandhanāvadhi yaśolaṅkeśanāśāvadhi
 śrīrāmasya punātu lokamahimājānakyupekṣāvadhi // 1.10 //

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

16. Prasannarāghava

catvārah prathayantu vidrumalatāraktaṅgulīśrenayah
 śreyah śonasarojakorakarucaste śārṅginah pānayah /
 bhāleśvabjabhuvo likhanti yugapadye punyavarnāvalih
 kastūrīmakarīh payodharayuge gaṇḍadvaye ca śriyah // 1.1 //

apica

ākālpam murajin mukhendumadhu-ronmīlan marun mādhurī-
 dhīrodāttemanoharah sukhayatu tvām pāñcajanyaadhvanih /
 līlālaṅghitameghanādavibhavo yah kumbhakarnavyathādayī
 dānavadantinām daśamukham dik-cakram ākrāmati // 1.2 //

anyañ ca

nābhīpedmavasac caturmukhamukhod-gīta-stavākarnana-
 pronmīlet kamanīyalocanakalākhelan mukhendudyutih /
 sakrodham madhukāitabhāu sakarunasneham sutāmambudeh
 sotprāsapranayam sarojivasatim paśyan harih pātu vah // 1.3 //

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖. มัจจุลภักิภา

ขอใ้ช้ถาานสมาธิที่มุ่งตรงอยู่กับพรพมัน เนื่องจากการรวมจิตอันเป็นผล
จากการเห็นอันเป็นเนยถาองพระกัมภี^๑ ผู้มีพระธาอู์ทั้งสองที่ประคัมด้วยงูที่พัน
กระหวัดแนนน ๒ รอบ ในการนั้งชั้คณาธิมรรยงกั^๒ ผู้มีอินทรีอันถูกปิดกั้นแล้ว
เนื่องด้วยควาามรับรู้ทั้งปวงสุดสิ้นแล้ว เพราะการควบคุมอมทหายใจภายใน ผู้มอง
เห็นภระของพระองค้เอง ถูกชักไปด้วยพระองค้ เพราะการมองเห็นควาามจริง^๓
นั้นเพียว จึงปกป้อองทานทั้งหลาย (๑.๑)

^๑ กัมภีเป็นพระนามหนึ่งของพระกวีระ คุณำว่ากัมภี M. Monier-Williams,
A Sanskrit-English Dictionary, p. 1055. col. 1.

^๒ paryāṅkagrān̄thibandha... หมายถึง ทาานั้งในการบำเพ็ญธาาน
สมาธิของพระกวีระ โดยพันธาไชวักัดกัน มีงูใหญ่พันรอบพระเพลา ๒ รอบ

^๓ Sūdraka, Mṛichchhakatika, Notes, p. 1 และ M. Monier
Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 607. col. 1.

^๓ คุรยาจะเอียคที่ Sūdraka Mṛichchhakatika, Notes, p. 2
และ C.L. Goswami and his associates, tr. The Bhagavadgita
or The Song Divine (Gorakhpur : Gita Press, 1966), VI. 20-25.

อีกประการหนึ่ง ขอให้พระศอของพระผู้มีพระศอสีคำ^๑ อุปมาเหมือน
เมฆมืดที่มีเงาพระกรแห่งพระเคาริ^๒ จรัสแสงอยู่เพียงกิ่งสายฟ้า จงคุ้มครองท่าน
ทั้งสอง (๑.๒)

^๑พระศิวะมีพระศอสีคำ เพราะกลืนน้ำพิษที่เกิดขึ้นจากการกวนเกษียรสมุทร
เพื่อให้ได้น้ำอมฤต

ดู Sūdraka, Mrichchhakatika, Notes, p. 4 และดู
วิสุทธิ บุญกุล, วิสุทธินิพนธ์, (กรุงเทพฯ: มานการพิมพ์โอเคียนสโตร์, ๒๕๒๐)
หน้า ๕๗.

^๒คำว่า เการี หมายถึงสี่เหลี่ยมซึ่งเป็นสี่ผิวพรหมของพระปารวตี

ดู M. Monier Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 370,
col. 1.

๒. วิกรโบริวสี

ขอเทพเจ้าผู้มั่นคง^๑ ผู้ที่บุคคลเข้าถึงได้โดยง่ายด้วยความรักดีมั่น และโยคะ
พระผู้ถูกเรียกในเวทาคัมภีร์ทั้งหลายว่า เป็นเอกบุรุษ^๒ (เอกบุรุษ) ทรงแผ่กระจายไป
และสถิตย์อยู่ทั่วทั้งแดนสวรรค์และพื้นโลก สมเอนามว่า อีศวร^๓ มีความหมายตาม
อักษรวิได้หมายถึงเทพองค์อื่น พระผู้ถูกผู้ปรารถนาโมกษะผู้ควบคุมลมปราณ เป็นต้น
แสวงหา ขอเทพเจ้าพระองค์นั้น จงประทานความสุขสูงสุดแก่ท่านทั้งหลาย (๑.๑)

^๑ เทพเจ้าผู้มั่นคงหรือสถาน (sthānu) เป็นสมัญญานามของพระศิวะ
อีกนามหนึ่ง ดูที่ John Downson, Classical Dictionary of Hindu
Mythology and Religion, Geography, History and Literature,
(London : Trubner & Co., 1895), p. 300.

^๒ เวทาคะ แปลว่าที่สุดของพระเวท คืออุปนิษัท ดูคำอธิบายที่
Balidasa, Vikramorvasiya, Notes, p. 2.

^๓ เอกบุรุษ หมายถึงพระศิวะ ดูคำอธิบายที่ M. Monier-Williams,
A Sanskrit-English Dictionary, p. 228 col. 3

^๔ อีศวรเป็นพระนามหนึ่งของพระศิวะ ดูคำว่า อีศวร ใน M. Monier-
Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 171, col. 1.

๓. อภิญ्ञานศกุนตลา

ขอพระผู้เป็นใหญ่ (อู่ตะ) จงกุมครองท่านทั้งหลาย ผู้เป็นใหญ่ผู้ถึงพร้อม
 กววยรูปทั้งแปด คือสิ่งที่พระผู้สร้าง สร้างขึ้นเป็นสิ่งแรก (น้ำ) สิ่งที่แยกเครื่อง
 สึงเวย อันดววยแล้วตามพิธิไป (ไฟ) ผู้กระทำพิธิสึงเวย (พราหมณ์) สิ่งทั้งสอง
 ที่กำหนดเวลา (พระอาทิตย์ พระจันทร์) สิ่งที่แผ่กระจายและสถิต อยู่นั้นจักรวาล
 มีคุณวิสัยของการไคยิน (อีเชอร์) สิ่งที่ท่านกล่าวว่าเป็นที่เกิดแห่งเชื้อชีวิตทั้งปวง
 (กิน) สิ่งที่ทำให้สิ่งมีชีวิตเป็นผู้มีอมหายใจ (อากาศ) (๑.๑)^๒

^๑ อู่ตะเป็นพระนามหนึ่งของพระศิวะ ดูคำว่า อู่ตะ ใน M. Monier-Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 171, col. 1.

^๒ รูปทั้ง ๘ คือ พลัง ๘ ของพระศิวะที่กำจุนจักรวาลไว้ คือ น้ำ, ไฟ, พราหมณ์, พระอาทิตย์, พระจันทร์, อีเชอร์, อากาศ, และกิน ดูคำอธิบายใน Kalidasa, Abhijñānaśakuntalam, Notes, p. 250.

๘. มาวิกากนิมิต

ขอเทพเจ้าผู้มีหนึ่งลี้ลับเป็นเครื่องทรง^๑ ผู้ดำรงอยู่ในเอกโลกธรรม
ซึ่งส่งผลมากหลายให้แก่ผู้ชอบนมัสการ พระผู้มีพระกรระวางกับนางที่รัก^๒ ผู้ทรงนำ
หน้านักทรงทั้งหลายที่มีจิตไม่แก่กว่ากับวิชัย^๓ พระผู้ปราศจากความหึงหึง ๆ ที่
เป็นนุกาจุนโลกทั้งหมคว่าความรูปหนึ่ง ๘ รูป ขอเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่จงทรงซจกัศภาพ
ที่มิดมิด เพื่อเราจักได้เห็นทางที่ถึงยามอุกคอง (๑.๑)

^๑พระกิวะทรงไปรกรทรงหนึ่งเสื่อหรือหนึ่งร่าง จึงได้สมัญญานามว่า
Krttivāses ฤ Kalidasa, Mālavikāgnimitram, Notes, p. 170
และ Dowson. p. 299.

^๒พระกิวะมีร่างของพระอุมา ซึ่งถือว่าพระองค์มีศักดิ์ (หรือเทพหญิง)
ศักดิ์พระกรระวางเมืองชาวของพระองค์ ดูคำอธิบาย Kalidāsa, Mālavikāgnimitra,
Notes, p. 170. และ John Dowson, A Classical Dictionary of
Hindu Mythology and Religion, Geography History and Literature,
(London : Kegan Paul, Trench, Trubner, 1913), p. 298.

^๓"วิชัย" คือ ความรับผู้ธรรม ดูคำอธิบายใน Kalidāsa
Mālavikāgnimitra, Notes, p. 170 และ M. Monier Williams,
A Sanskrit-English Dictionary, p. 997, col. 1.

๕. รัตนาวลี

พระนางปารวตี (พระนางผู้เกิดจากภูเขาลูก) ผู้ประหัยยืนปลายเท้า ก่อม้าลงค่าตลอดเวลา เพราะน้ำหนักของพระถัน (พระปารวตี) ผู้ทรงเขินอาย มีพระกายสั้น พระเสโทหลัง และพระโอบมาลุกชัย เสด็จเข้าไปสู่สายพระเนตรของพระผู้มีพระเนตรทั้งสาม ผู้เต็มไปด้วยความปรารถนา ทรงโยนกอบดอกไม้ไปแล้ว โดยมุ่งไปที่พระเศียรพระสัมภุ (ศิวะ) เพื่อให้พระองค์พอพระทัย แต่กอบดอกไม้ได้กระจ่ายไป ขอให้กอบดอกไม้บนทรงปกป้องคุ้มครองท่านทั้งหลาย (๑.๑)

ยิ่งกว่านั้น ขอให้พระนางเคารี จงประทานความสุขสวัสดิ์แก่ท่านทั้งหลาย พระนางเคารีผู้เร่งรีบอยู่ด้วยความกระวนกระวายใจ และหันกลับมาเพราะความละอายที่มีม้าแต่กำเนิด เนื่องจากคำเกลียดกล่อมทั้งหลายของเพื่อนสาว พระนางเคารีก็ถูกนำไปหา (พระศิวะ) และเห็นพระองค์อยู่ต่อพระพักตร์ก็รู้สึกหวาดหวั่นในการพบกันเป็นครั้งแรก และมีขนลุกชันเมื่อถูกพระศิวะผู้ทรงพระสรวลอยู่ทรงระกองกอก (๑.๒)

อีกประการหนึ่ง พระธิดาแห่งภูเขาลูก (ปารวตี) ผู้มีโชคดี ตรีศแล้วอย่างแก่นเคืองกับเทพเจ้าองค์ใดว่า "เมื่อก่อนนี้ เพื่อหม่อมฉัน พระผู้มีธมกร (มกร) เป็นเครื่องหมาย" (กามเทพ) ถูกท่านทว่าลายแล้ว โอ พระผู้ปราศจากความอาย

^๑"ธมกร" หมายถึง ธงที่มีรูปสัตว์ทะเล ใช้เป็นสัญลักษณ์ของพระกามเทพ ผู้ควบคุมสัตว์ทะเล ดูคำอธิบายที่ Śrī Harsa Deva, Ratnāvali, Notes, p. 5.

เหมาะสมแล้วหรือที่จะแบกนางผู้มีการไหลไปหลายทาง (พระแม่มงกกา)^๑ ต่อหน้า
ห่มมณีน ข้าแต่พระผู้มีพระภาคีคำ โปรดจงปล่อยการกอดห่มมณีนเสียเถอะ
และเอาใจนางผู้มี ความลกลีลาเป็นธรรมชาตินั้นเถียว"

อีกประการหนึ่ง ขอให้พระศิวะทรงปกป้องคุ้มครองท่านทั้งหลาย พระศิวะ
ผู้ทรงพระสรวลเสียงก้องอยู่เสมอ เมื่อทรงพรรณานากะพระเทวี (นางปารวตี) ถึง
วิธีทำลายการบูชา^๒ ว่า แม่ไฟทั้งสามกองก็ดับลง เพราะสายพระเนตรทั้งสามที่ลูก
โพล่งควยความโกรธ เหล่าพราหมณ์ผู้ทำพิธีตกใจกลัวแล้วล้มลงเนื่องจากถูกคณะ^๓
ผู้รุมวายถึงผ้าโพกศีรษะไป พระทักษะเริ่มต้นสฤติ (พระศิวะ) ในขณะที่พระมหาลี
กรรแสงอย่างน่าสงสาร แม่เทวดาทั้งหลายก็ตกใจหนีไป (๑.๓)

อนึ่ง ขอพระจันทร์จงรุ่งเรือง ขอนอบน้อมแด่เทพทั้งหลาย ขอพราหมณ์
ทั้งหลายและพฤษภจงอย่าถูกทำลาย และขอแผ่นดินจงมีพืชพันธุ์อุดมสมบูรณ์ ขอให้
พระเจ้าแผ่นดินจุจกัังพระจันทร์ ผู้มีพระสรวิระงคงามเพียงคังดวงจันทร์ จงรุ่งเรือง
(๑.๓)

^๑พระแม่มงกกา เป็นที่ริษยาของพระนางปารวตี เพราะพระศิวะทูล
พระแม่มงกกาไว้บนพระเมาดิ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ที่ ตักกัศรี แยมันคดา,
ตักกัศรีนิพนธ์ (กรุงเทพฯพหทานกร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุนทรการพิมพ์, ๒๕๑๗)
หน้า ๑๑๘ - ๑๒๐.

^๒ดูคำอธิบายที่ Śrī Harsa Deva, Ratnāvali, Notes, p.6 - 7.

^๓"คณะ" คือ ฤคิผู้เป็นบริวารพระศิวะ เรียกว่า "ประมัตถ" ดู
Śrī Harsa Deva, Ratnāvali, Notes, p. 8.

๒. ปรียทรรีกา

แม้วาพระเนตรถูกคว้นไฟรบกวน แต่แสงจันทร์ทำให้พระเนตรทั้งสอง มีความปรีดา พระนางเคารีผู้หอกพระเนตรเจ้าบ่าวอย่างมีความปรารถนา กับพระพักตร์หลบลง เพราะมีความละอายมาก เนื่องจากมีพระพรหมอยู่ พระนาง มีความริษยา เพราะพระห (ศิวะ) ผู้ทรงทูนแม่พระกมลปรากฏบนกระຈก คือ พระนขาที่พระบาทอันเหมือนพระจันทร์ ขอให้พระเคารีผู้มีความยินดีด้วยพิชิวาท์ จงประทานความสุขสวัสดิ์แก่ท่าน (๑.๑)

และอีกประการหนึ่ง ครั้นเมื่อภูเขาโกธาสที่ตระหง่านทวันไหว เมื่อพวก กณะทั้งหลายแสดงความกระวนกระวาย เมื่อพระกุมาร^๑ เข้าไปสู่จอมอกของมารคา เมื่อผู้พิชิวาท์จิมมองอย่างโกรธแค้น เมื่อท้าวทศพัคร์ผู้มีร่างเจ็บปวดเพราะ พระบาท (ของพระศิวะ) ที่แข็งแกร่งดุจเสว เสกัจลงไปยังกนบกาลา ขอให้พระศิวะ ผู้แม่จะกริวโกรธ แต่ก็ทรงหรรษา เพราะมีพระอุมาโอบกอกร่างอยู่ด้วยความกลัว อย่างเหลือล้น จงปกป้องท่านทั้งหลาย (๑.๒)

^๑หฺร เป็นพระนามหนึ่งของพระศิวะ ดู John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion Geography History and Literature, p. 300.

^๒กุมาร คือ พระโอรสพระศิวะและพระนางปารวตี มีชื่ออื่นอีก เช่น สกัณธ, หรือ กรรติเกยะ ดู M. Monier Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 292, col. 1.

๗. นาคานันทะ

เมื่อเข้าถึงกลองแห่งยานแล้ว สมเนตรขึ้นชั่วคราว ทานกิดถึงนางโค
 ขาแตกามเทพ . ไม่รทหอกพระเนตรชนยูนิ ผู้เคื้อครอนควยกร ถึงแม่ทานจะ
 เป็นผู้คุมกรอง แต่ทานก็มีโคปกป้องคุ้มครองเลย ทานทรงเป็นผู้เมตตาที่จอมปลอม
 บุรุษอื่นใดเลวจะไรความปราณีมากไปกว่าทาน ขวไให้ระรองคณูฉัน เพลาริคามาร
 ทั้งหลาย^๑ ทานพระนามพระรองคองยาริบยาวา "พระพุทธริน" จึงปกป้องทาน
 ทั้งหลาย

ขอให้พระบุณีนุ้ยิ่งใหญ่ (พระพุทธรเจ้า) จึงปกป้องทานทั้งหลาย (พระมนี)
 ผู้ถึงพรอมควยโพธิญาณ พระบุณูพระกามเทพ^๒ (พญามาร) นาวสายขุไสแล้ว พระ
 บุณูบรรคาสมนกามเทพ (พอมาร) ผู้โลกเตนตามกลองที่ค้อย่างอีกทีก และบรรคา
 นางฟ้านุสงสายตาขมอยขมาย โปรบปรายยิม อาปากคาง ยายกิวสันระริก ตลอดจน
 บรรทานักสิทษุณอมเคียรสยบลอง และพระอินทร์เห็นแล้วว่าเป็นผู้ไม่หวั่นไหว บังเกิด
 ษนคุกวัณควยความประหลาดใจ^๓

^๑ เพลาริคามาร คือ ชิคามารทั้งสาม (ชื่อ นางคันทหา รากา และอรที)
 ผู้ถูกสงมาชคขวางการบรรคพระโพธิญาณของพระพุทธรเจ้า ดู สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พุทธประวัติ เลม ๑ (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
 ๒๕๑๒) ปรีเฉพที ๕ หน้า ๕๖.

^๒ กามเทพในวรรณคดีสันสกฤต คือ พญามารในพุทธศาสนา ดู M. Monier
 Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 811, col. 3 คำว่า
 māra หรือคำว่า kāmadeva, p. 272, col. 2.

^๓ นานที่บัพน์หมายถึงพระพุทธรเจ้าปางมจญูบาร ขณะเมื่อทรงบำเพ็ญทานสมาธิ
 อยู่ใตคนศรีมหาโพธิ์ ดูคำอธิบายที่ Sri Harsha Deva, Nāgānanda, fn. p. 1.

๘. อุตกรจริต

เราทั้งหลาย กล่าวกานัมัสการแด่บูรพาจารย์ทั้งหลาย เพื่อให้เรา
ทั้งหลายได้อมตวารา อันเป็นเทวาทที่เป็นส่วนเสี้ยวของพรหมัน (๑.๑)

๙. มหาวีรจริต

ล่ำกับนี้ขอนมัสการเทพเจ้าผู้ดำรงอยู่ ผู้มีอยู่เป็นนิรันดร์ ผู้ปราศจากบาป
ผู้แบ่งภาคลงมา เสียสละแล้ว ผู้เป็นประทีป แห่งความรู้ (๑.๑)

๑๐. มาสตีมาชวะ

ขอให้การสะบัดหน้าหลาย ๆ ครั้ง ของไวนายกะ^๑ จงคุ้มครองท่าน
ทั้งหลายตลอดกาลนาน การส่ายสะบัดหน้าพร้อมกับเสียงร้องเมื่อครั้งที่พญางูใหญ่
กำลังหดพังพานเลื้อยเข้าสู่จุมุก (ของไวนายกะ) เนื่องจากตกใจกลัว นกยูงของ

^๑คำว่า ไวนายกะ คือ พระกณเฑศ โอรสพระศิวะ ถูกคำว่า vināyaka
ที่ M. Monier Williams, A Sanskrit-English Dictionary,
p. 972, col. 1.

พระกุมารถูกเสียงกลองที่นั่นทระคมตัวอย่างรื่นเริงเรียกเราทุกทิศทางระงมควย
เสียงหมู่ผึ้งที่พรุขื่นจากธัมบ (ของไวณายกะ) เมื่อพระศิวะทรงพ่อนรำ (๑.๑)

และอนึ่ง ขอให้พระเมาลีของเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งสัตว์โลก (ภูเตศะ)^๑
ที่มีสายน้ำกังกาไหลริน ๆ จากพวงกระโหลกอันเป็นมาลัยประดับเศียร พระเมาลี
ที่มีประกายแสงที่เปล่งประสานกับแสงสว่างที่เป็นประดุจสายฟ้าจากดวงพระเนตร
บนพระนลาศ (พระเมาลี) ที่มีเสี้ยวพระจันทร์ที่ถูกหลงผิดว่าเป็นยอดคอกเกดกะ
ที่อ่อนช้อยที่มีเกลียวเกศาอันพันควยพวงมาลัยงูอันเป็นวงเหมือนเถาวัลย์ จงปกป้อง
ทวนควยเถิก (๑.๒)

๑๑. มุทราภาษ

นางผู้โชกที่ห้อยบนพระเศียรของพระองค์นั่นคือใคร จ

พระจันทร์ (ศศิกลา)

นั่นเป็นชื่อของหลอนจริงหรือ

เป็นชื่อของหลอนแน่แท้ เพราะเหตุไร เธอจึงลืมหี้ ๆ ที่คุ้นเคยกับมัน
หม่อมฉันถามถึงผู้หญิง มีไซพระจันทร์

^๑"ภูเตศะ" หมายถึงผู้เป็นใหญ่แห่งภูติทั้งหลาย หมายถึงพระศิวะ

ดู John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Myghology and Religion, Geography, History and Literature, p. 300.

ถ้าพระจันทร์ไม่ไซ้ประเค็ม ก็ขอให้วิชา^๑ เล่าให้เชอทั้งเจ็ด
 ขอให้โอบายของพระผู้เป็นใหญ่ ผู้ปรารถนาที่จะบีบบังพระกงดาจาก
 พระเทวี นั้นแหละจงปกป้องคุ้มครองท่านทั้งหลาย (๑.๑)

ขอให้การ เค้นรำที่ยากลำบาก เพราะการคำนึงถึงสิ่งทีรองรับของพระ
 ผู้มีชัยก่อนครคริปุระ^๒ จงคุ้มครองท่านทั้งหลาย (พระศิวะ) ผู้หลีกเลี่ยงการที่จะทำ
 ให้โลกจมลงใต้พระบาท โดยการทำให้พระบาทจรดลงอย่างนุ่มนวล พระผู้ในบางขณะ
 แสดงท่าทางหทพระกรทั้งหลายที่ยื่นออกไปนอกโลก พระผู้ไม่ทอดสายพระเนตรในอัน
 ที่จะปล่อยสะเก็ดเปลวไฟอันร้อนแรงออกไป เพราะเกรงว่าจะเผาไหม้เป่าทั้งหลาย
 (๑.๒)

^๑"วิชา" หมายถึงนางสนองโอบธุของพระนางปารวตี ถูก่าอธิบาย
 ใน Visākhadatta, Mudrārākshasa, Notes, p. 1

^๒"คริปุระ" ก็ือ เมืองทอง เมืองเงิน และเมืองเหล็ก ซึ่งสร้างขึ้น
 ในสวรรค์ กลางอากาศ และพื้นดิน โภย นาย สถาปนิกเอกของพวกภูติ (demon)
 ดู Visākhadatta, Mudrārākshasa, Notes, p. 2.

๑๒. เวณีสัมหาระ

ขอใ้กอบคอกไม้ที่ไปรบไปแทบพระบาททั้งสองของพระหริ^๑ จงช่วย
 ประทานความสำเร็จอันเป็นขวัญตาแก่ท่านผู้ชมของเรา กอบคอกไม้ที่มีน้ำหวาน
 อันดีทั้งหลายนั้นล้มเสียแล้ว แม้วาจะถูกก็ถกกัน กอบคอกไม้ที่มีดอกกุ่มผลิบานสพรั่ง
 ประจุมีแสงพระจันทร์แฝงอยู่ภายใน (๑.๑)

ขอใ้การ เอาใจอันไม่เสื่อมสลายของพระผู้ถูกหอกพระเนตรโดยนาง
 ที่รัก (พระกฤษณะ) จงทำให้ท่านทั้งหลายรุ่งเรือง พระกฤษณะผู้ติดตามนางราชา
 ที่ขุนเคืองพระหทัยในกามกริธา และร่ำไห้สะอึกสะอื้น แล้วหนีไปที่หาคทรายิมฝั่งแม่น้ำ
 ยมนา หลังจากหันหลังใ้กับความเพลิดเพลินในการ เต้นรำ^๒ (กฤษณะ) พระผู้เป็น
 ศัตรูของพญากงส์^๓ ผู้ประทั้บรอยพระบาทบนรอยพระบาทของนาง ผู้มีขนลุกชัน
 เนื่องจากความอัสัจรรย์ เมื่อถูกนางผู้เป็นที่รัก ผู้มีความยินดีมองอยู่ (๑.๒)

^๑"พระหริ" เป็นพระนามหนึ่งของพระวิษณุ ดู M. Monier Williams, A Sanskrit-English Dictionary, p. 1289, col. 1.

Dowson, p. 361.

^๒ดูคำว่า Kansa ที่ John Dowson A Classical Dictionary of Hindu Mythology, and Religion Geography, History and Literature, p. 149.

^๓การเต้นรำในที่นี้คือ การเต้นรำของพระกฤษณะกับนางโกปี ดู Bhattanārāyanan, Venisamhāranātakam, Notes, p. 2.

ในการเผา มยุปรีระ^๑ นักพรตชูรชฎี^๒ ทรงถืออาวุธ ถูกพระเทวี
 ทอดพระเนตรอย่างนาร์ก (พร้อมกันก็คิดว่า) นี่อะไรกัน อสุรีทั้งหลาย (มองดู)
 ภัยความกลัวและงุนงง ฤๅนี้ทั้งหลายผู้มีความจริงเป็นแก่นสาร (มองดู) ภัยความ
 สงสารพระวิษณุ (มองดู) ภัยแยมศรวล พวกแพทย์ชายทั้งหลาย ผู้ทำให้ความงุนงง
 ของแพทย์หญิงสงบลง (มองดู) อย่างดีคือ พวกเทวดาทั้งหลาย (มองดู) อย่างยินดี
 ขอให้ นักพรตชูรชฎี จงคุ้มครองท่านทั้งหลาย (๑.๓)

^๑พระศิวะถูกบรรดาเทพขอร้องให้เผาเมือง ๓ เมือง ที่มยะสร้างขึ้น
 (ตรีปุระ) ดูที่ Kālidāsa, Kumāra sambhava, p. 54.

^๒นักพรต "ชูรชฎี" แปลว่าผู้มีมวยผมเป็นก้อน หมายถึงพระศิวะ ดูคำว่า
 "ชูรชฎี" ที่ John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology
 and Religion Geography, History and Literature, p. 298.

๑๓. วิทวัสาลัญจิภา

ขอโทษพระกามเทพ (อนงก) อุลลครผู้สอนการเดินที่เกี่ยวกับความรัก
แก่มุมนสาว^๑ ทั้งหลาย ผู้เป็นยอดมิตรของผู้เป็นที่รักของโรหิตี^๒ (พระจันทร์
ผู้พิชิตเทพของหมู่เทพ (พระกิวะ) ค่ายบุษปถพรทั้งหลาย ผู้เป็นสุทธธรรมาของนาฏีกา
ที่เต็มไปด้วยความอภิมมัย จงมีชัย (๑.๑)

อึ่ง ข้าขอสดุดีพระนางผู้มีนัยน์ตางาม ผู้มีชัยเหนือพระกิวะ ผู้ทรงใช้
พระเนตรเฝ้าดูนางพระกามเทพ แล้วทรงทำให้สิ้นคิดชั่วพ้ออีก ค่ายพระเนกรนั้นเที่ยว
(๑.๒)

เจ้าสมาธิ ขอโทษพระนางปารวตี (วีณาแห่งขุนเขา) ผู้เป็นเจ้าของ
สมุนไพรร และนางวิเศษสำหรับงู โกลนาสา ผู้ทรงล้อมนึ่งทั้งหลายอันทรงพลังมหาศาล
ในพระหัตถ์สำหรับพิมพ์ที่พระศอ ทรงไกรย์มนตร์วันไม่เสื่อมจากผู้เฝ้าของกระดุกสำหรับ
กณะภูติของพรแสวมี่และทรงยินดีปรีดา แก่ทวารกถัวในวันวิวิาท จงปกปักรักษาท่าน
ทั้งหลาย (๑.๓)

^๑มุมนสาว (abalāna) ในที่นี้หมายถึงมูออนแอ เนื่องจากมีความรัก
ครอบงำ ดูเชิงฉรรณที่ ๓, หน้า ๘๒.

^๒โรหิตีเป็นชื่อยาของพระจันทร์ ดูคำว่า โรหิตี ที่ John Dowson,
A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion,
Geography, History and Literature, p. 269.

๑๔. จันทเกาศิกา

เนื่องจากความแตกต่างของคูนทั้งสาม^๑ เทพเจ้าพระองค์น้อยอมสร้าง
รักษา และทำลายโลกทั้งหลาย แม้รูปทั้งหลาย ๘ รูป อันยิ่งใหญ่ของพระองค์
ก็กระจายไปทั่วโลก ในการเล่นรำของพระศัมภุ ขอไห้กอบคอกไม้ที่อยู่แทบเท้า
(พระศัมภุ) ที่เห็นราวกับว่าไม่น่าบูชา ถูกเสียงลมกังฟู ๆ จากงูที่แผ่แม่เบี้ย ที่เป็น
สังวาลย์ของพระศัมภุ ทำให้แผ่กระจายไปในตอนสุดท้ายของการเล่นรำ^๒ จึงคุ้มครอง
ทานทั้งหลาย

อีกประการหนึ่ง พระกิวะผู้อันพระเทวีออก ตรัสว่า "โอ้ นางผู้ขอบบาง
ขอไห้พัศตร์ของเจ้าที่มีนัยน์ตาแดง คิ้วขมวด และริมฝีปากกลางสิ้นเขยอ จงทำให้
ความงามของพระจันทร์เสี้ยวหมอง . โอ้ นางผู้แสนงอน พอกันทีสำหรับการเอาใจ
ขอไห้ความโกรธของเจ้าจงเพิ่มขึ้น" ขอไห้พระกิวะจงประทานความสงบสุขแก่ท่าน
ทั้งหลาย (๑.๑)

อนึ่ง ขอไห้พระเนตรทั้งหลายของพระศัมภุ จงคุ้มครองทานทั้งหลาย
พระเนตรทั้งหลายที่อ่อนล้าในความยินดีในสมาธิทั้งหลาย พระเนตรที่มีประกายแห่ง
เสนาหาเนื่องแต่ใบหน้าของพระนางเคารี เมื่อมีอาการเปลี่ยนแปลงไป พระเนตรก็
แสดงความฉงนชั่วขณะแล้วก็เหลือบขึ้นชั่วครู่ และแล้วก็แย้มสรวลพระเนตรที่ร้ายกาจ

^๑ คูนทั้งสาม คือ สัตว์, รัชสี, และคัมภีร์ คุุคำอธิบายที่ Ksemisvara
Candakāusikanāṭakan. notes, p. 1-4

^๒ การเล่นรำครั้งนี้ไม่มีคำอธิบายว่าเป็นการเล่นรำครั้งใด แต่ผู้วิจัยมี
ความเห็นว่าเป็นการเล่นรำที่เรียกว่า นาฏราช ซึ่งแสดงความเป็นผู้สร้าง ผู้รักษา
และผู้ทำลาย ซึ่งเข้าใจกันกับข้อความตอนต้นของบทนาถี และตรงกับลักษณะของ
"นาฏราช" คุุใน ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา "นาฏราช-น่านักดู" สารานุกรมไทยฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน ๑๔(๒๕๒๑) หน้า ๕๕๖๖.

ทั้งหลายในการเผาผลาญพระกามเทพผู้แปลงศรจากแสง^๑ พระเนตรที่มีประกาย
ระยิบเต็มควายนุสอดและปิดพระเนตรลงด้วยพระกรอุณา เมื่อพระธำมาของพระ-
กามเทพรำไท (๑.๒)

๑๕. มหานาฏกะ (หนุมานมทานาฏกะ)

ขอให้เทพเจ้าแห่งจักรวาล^๒ จงคุ้มครองท่านทั้งหลาย เทพเจ้าผู้ผูกพัน
กับบริวาร คือ คุณทั้ง ๑ พระองค์ไม่ทรงถูกบังเกิด (พระผู้เป็นเอง) แต่จัดการ
สร้าง การรักษา การนำตายของจักรวาล ตามความปรารถนาของ
พระองค์ ตามกาลเวลา พระผู้มีความยิ่งใหญ่ที่บุคคลก้าวเขาไปสู่แล้ว จะมีอำนาจ
เป็นผู้ข้ามพ้นโลก พระผู้แม่จะปราศจากดวงตา เป็นตน แต่จักเจเนในการทำงาน
เช่น การตรวจสอบ เป็นต้น (๑.๑)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พระกามเทพผู้แปลงศรของกามเทพ ในขณะที่กำลังทรงสมาธิ คุรายละเอียดย
ที่ Shastri J.L. Ancient Indian Tradition and Mythology; Siva
purāna, Vol. II, (Delhi : Motilal Banarsidass, 1974), IX.544-545.

^๒เทพเจ้าแห่งจักรวาล (visveśo) คุคำอธิบาย หน้า ๘๘ ในบทที่ ๓
ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้.

ขอให้พระคเณศ ผู้ขจัดอุปสรรค จงคุ้มครองท่านทั้งหลาย พระคเณศ ผู้ทรงใช้ปลายวงคัมภ์นำทะเลทั้งหมด ถูกขึ้นแล้วก็ขึ้นไปทั่วทุกแห่ง อันเทพเจ้าทั้งหลายในท้องฟ้าเห็นแล้วว่า ณ ที่ใดมีน้ำย่อมมีพระวิษณุ พระพรหม อนันต (นาคราช) พระลักษมี ไฟโตสมุทฺร ภูเขากิ่งหลาย กองมณี จักรและหมู่สัตว์น้ำทั้งหลาย เช่น จรเข (๑.๒)

ขอให้พระรามผู้เป็นกิลกแห่งรศวงค์จงรุ่งเรือง พระรามผู้เป็นพระโอรสของท้าวทศรถ มีดวงพระเนตรงามดุจดังดอกบัวบุณฑริก พระรามผู้เพิ่มพูนความยินดีให้แก่พระนางเกาศัลยา ผู้ทรงทลายล้างท้าวทศพัคทร์ (๑.๓)

ข้าพเจ้าขอนอมไหวพระผู้ทรงธนู (พระวิษณุ) เทพเจ้าผู้เป็นต้นกัลปพฤกษ์ของเทวดาทั้งหลาย (พระนารายณ์) เทพเจ้าผู้มีพระกายสีคล้ำเหมือนเมฆ พระผู้เป็นที่ชื่นชมของชนทั้งหลาย พระผู้มีพระพัคทร์ดุจดอกบัว พระผู้ที่มีพำนักอันพระนางลักษมีทรงสถิตลักษณะเฉพาะไว้ (๑.๔)

ข้าพเจ้าขอนอมไหวพระราม พระเชษฐาของพระลักษมณ์ พระสวามีของพระนางสีดา พระผู้ทรงเป็นเลิศในหมู่ผู้สืบเชื้อสายของท้าวรศ พระผู้งามสง่า พระผู้สืบเชื้อสายของ กฤตสละ พระผู้ทรงกอบปรุควยพระกรรณา ขุมทรัพย์แห่งคุณความดี พระผู้ทรงเป็นที่รักของพรหมณ์ ทรงเป็นพระราชาผู้ยิ่งใหญ่ผู้ทรงธรรม ผู้ทรงมีความสัตย์เป็นคำมั่นสัญญา พระผู้ทรงเป็นโอรสของท้าวทศรถ พระผู้มีพระกายคล้ำ พระผู้เป็นเรือนร่างแห่งความสงบ พระผู้เป็นที่ชื่นชมของชาวโลก พระผู้เป็นกิลกแห่งรศวงค์ พระผู้ทรงเป็นผู้สืบเชื้อสายแห่งท้าวรศ (๑.๕)

ตลอดเวลาข้า ขอนอมไหวพระราม และโอรสท้าวทศรถ พระผู้ให้ความยินดีแก่ดวงใจ กวางตา วาจา และหู พระผู้ให้ความรื่นรมย์อย่างมั่นคงตลอดเวลา (๑.๖)

ข้าแต่พระศรีรามจันทร์ ปัทมจันทร์ พระจันทร์ในหมู่ผู้มีพระเกียรติขจร
 ขยายในปฐพี รัชนีจวโรในหมู่พระจันทร์ผู้มีพระพักตร์เบิกบาน พระจันทร์แห่งความ
 ยินดี พระจันทร์ของพระสมุทรแห่งรวงศ์ พระจันทร์แห่งคอกบัว คือหทัยของ
 นางสีดา การน้อมนมัสการ จึงมีแค่มะรามาพระองค์นั้นเกิด (๑.๗)

พระนามซึ่งเป็นที่มาแห่งความรุ่งเรืองที่จักบายในกลีบดอก ที่เป็นชีวิต
 ของหมู่คนดี เป็นสะเบียงของบุปผารถนาความหลุดพ้น ผู้จากไปแล้วเพื่อความบรรลุ
 ถึงความสุขอันสูงสุดทันที เป็นแหล่งสงบแหล่งเคี้ยว เป็นเครื่องกรั่นกรองบรรดา
 ถ้อยคำที่ประเสริฐและบริสุทธิ์ของเตลากวี เป็นเมล็ดพืชของต้นไม้แห่งธรรม ขอให้
 พระนามของพระรามจงพร้อมที่จะประทานสวัสดิภาพแก่ท่านทั้งหลาย (๑.๘)

ขอให้พระกรทั้งสองของพระผู้เป็นใหญ่แห่งรวงศ์ จงประทานความรุ่งเรือง
 อย่างเหลือล้นแก่ท่านทั้งหลาย พระกรอันใหญ่ที่ทรงอำนาจที่ทำลายความปรารถนา
 ในป่าเปลี่ยวของท้าวทศกัณฐ์ผู้มีพระศอ (บอบบาง) เหมือนคนกลัว พระกรที่มีรอย
 กอดกวยมีสีแดงเข้มของพญาฝั้นจากพระต้นที่งามดังหม้อของนางสีดา พระกรที่เป็น
 เสาชัย ในการเริ่มบุชายัญของสาธุชนตามข้อกำหนดแห่งการคุ้มครองโลก (๑.๙)

ขอให้กรีทาในวัยหนุ่มของพระรามผู้ทรงศรี จงทำให้ท่านบริสุทธิ์ การ
 กรีทา คือ การหักศอกของพระศิวะ การพำนักอยู่ในป่าเนื่องจากความเป็นใหญ่ในพระ-
 ราชนิคา การเป็นเพื่อนกับสุกรีพิศัยความกรุณา บุญกุศลชามสมุทรตามพระบัญชา
 การทำลายล้างท้าวทศกัณฐ์อย่างมีเกียรติ การละเสนางสีดา เพราะความเป็นใหญ่
 ของมวลดชน (๑.๑๐)

พระรามหักศอกของพระศิวะได้สำเร็จ จึงไถ่ถอนกับนางสีดา ดูราย-
 ละเอียดที่ The Ramayana Bālakānda, translated by Mam Natha
 Nath Dutt, (Calcutta Girish Chandra Chackravarti Deva Press,
 1892) pp. 151 - 154.

๑๖. ประสันนราชวะ

ขอให้พระหัตถ์ทั้ง ๔ ของพระผู้มีบุญศารังก (ธนูศารังก)^๑ จงเพิ่มพูน
 ความประเสริฐแก่ท่าน (พระหัตถ์) ที่มีนิ้วสี่แฉงเรียงเป็นลำดับ เหมือนหน่อปาริชาติ
 (พระหัตถ์) ที่งามเพียงกิ่งคอกบัวตูมที่มีสี่แฉงสก พระหัตถ์ที่จารุกกลุ่มกำที่เป็นมงคล
 บนพระนลาททั้งหลาย และพระบาททั้งสองของพระพรหม พระหัตถ์ที่จารึก มกรี
 (หอม) เพียงกิ่งชมกเขียง บนพระถันทั้งดู และพระปรางค์ทั้งสองของพระลักษมี
 (๑.๑)

อนึ่ง ขอให้เสียงสังข์ ปาณูจันนะะ จงบันดาลความสุขแก่ท่านรายจนสิ้น
 โลก เสียงไพเราะของลมเป่าที่ได้ยินตลอดกมฐรา จากพระโอษฐ์ของพระบุญชนะนุระ
 (พระกฤษณะ) บูงามเพียงกิ่งพระจันทร์ เสียงที่แหลมซึ่งประทับใจ เสียงที่มีลีลา
 ที่ชมอำนาจฟารอง เสียงคางทูม บนโหนกข้างของท่านทั้งหลาย และแม่ไปทั่วขอบฟ้า
 ทั้งสิบทิศ (๑.๒) และประการอื่นอีก

ขอให้พระหิริจงปกป้องท่านทั้งหลาย พระหิริผู้มีไบนางามน่ารักประดุจ
 พระจันทร์ หลีวตาที่เบิกกว้างและงามน่ารัก เนื่องจากไคฟังกำสรร เสริมที่ออกจาก
 พระโอษฐ์ของพระพรหม (จตุรมุข) ซึ่งประทับอยู่เหนือคอกบัวที่พระนาถี พระหิริผู้ทอด
 พระเนตรมธุ และไกฎีกิ อย่างพีโรช (ทอกพระเนตร) พระลักษมีอย่างสงสารและ
 รักใคร่ (ทอกพระเนตร) พระพรหม (สโรชวสตี) อย่างล่อเลียนและสนิทสนม
 (๑.๓)

^๑ธนูศารังก เป็นพระนามหนึ่งของพระวิษณุซึ่งทรงธนูเป็นอาวุธ

ประวัติผู้เขียน

นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก เมื่อปีการศึกษา ๒๕๑๔ เข้าศึกษาต่อในมัธยมศึกษาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต เมื่อปีการศึกษา ๒๕๑๗ รัับราชการเป็นอาจารย์หัวหน้าหมวดดนตรี นาฏศิลป์ วิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม จังหวัดพิษณุโลก กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ - พ.ศ. ๒๕๑๔ และย้ายไปรับราชการเป็นอาจารย์ในแผนกภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนคร กรุงเทพมหานคร จนถึงปัจจุบัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย